

Petr Bezruč (1867 – 1958) – Slezské písně (1909)

...já Petr Bezruč, od Těšína Bezruč,
toulavý šumař a bláznivý gajdoš,
šílený rebel a napilý zpěvák,
zlověstný sýček na těšínské věži, -
hraju a zpívám, co kladiva duní
z Vítkovic, z Frydlantu, pod Lipinami...

gajdoš – hráč na dudy nebo housle

Ostrava

Sto roků v šachtě žil, mlčel jsem,
sto roků kopal jsem uhlí,
za sto let v rameni bezmasém
svaly mi v železo ztuhly.

Uhelný prach sed mi do očí,
rubíny ze rtů mi uhly,
ze vlasů, z vousů a z obočí
visí mi rampouchy uhlí.

Chléb s uhlím беру si do práce,
z roboty jdu na robotu,
při Dunaji strmí paláce
z krve mé a z mého potu.

Sto roků v kopalně mlčel jsem,
kdo mi těch sto roků vrátí?
Když jsem jim pohrozil kladivem,
kdekdo se začal mi smáti.

Lehko se zasmát mi kdekdo moh,
ve Vídni, v ústraní tichém.
Když tomu panstvu smích nepomoh,
bodáky přišly za smíchem.

Abych měl rozum, šel v kopalnu zas,
pro pány dřel se jak prve -
napřáh jsem kladivo - teklo to v ráz
na Polské Ostravě krve!

Všici vy na Slezské, všici vy dím,
ať je vám Petr neb Pavel,
mějž prs kryt krunýřem ocelovým,
tisícům k útoku zavel,

všici vy na Slezské, všici vy dím,
hluboké jsou vaše doly,
přijde den, z dolů jde plamen a dým,
přijde den, zúčtujem spoly!

Hučín

Odru jsem přešel. A na Střebovice,
na Děhylovo a Dobroslavice.
Žlutý lán rypsu mi zalehl cestu,
skřivánčích písní jsme počítal ke stu,
buď zdráva, má země! Tiše svou dýcháme
řečí,
na sekyru v ruce kdos za stromem klečí,
na Modré straně je Hučín.

Vid', moje země, my měli se rádi.
Na rtech a v očích mi smálo se mládí,
daleko, daleko za hory přešlo.
Zvadlých co květů a listů se vešlo
v podjeseň žití. Ticho a teskno je ve mně,
jak večer pod Beskydem. Vid', moje země?
Na Modré straně je Hučín.

Tam nad Těšínem, kde Lucina šumí,
tam rostlo mé děvče. Dávno neumí
milovat duše. Tam jen se tísni
odřikání. Já měl jen srdce a trochu těch písní,
on dům ve Frydku a prsteny zlaté,
koho si vzala? A co se mne ptáte -
na Modré straně je Hučín.

Kam to šlo všecko, kam se to dělo?
V cizině žiju. V dál uletělo
do nenávratna mé mládí, má láska,
v popelu sivém již poslední praská
jiskra vzpomínky. Daleko jsou Střebovice,
v dáli Děhylovo, Dobroslavice,
na Modré straně je Hučín.

ryps – řepka olejka; jeseň - podzim

Maryčka Magdonová

Šel starý Magdón z Ostravy domů,
v bartovské harendě večer se stavil,
s rozbitou lebkou do příkopy pad.
Plakala Maryčka Magdónova.

Vůz plný uhlí se v koleji zvrátil.
Pod vozem zhasla Magdónova vdova.
Na Starých Hamrech pět vzlykalo sirot,
nejstarší Maryčka Magdónova.

Kdo se jich ujme a kdo jim dá chleba?
Budeš jim otcem a budeš jim matkou?
Myslíš, kdo doly má, má srdce taky

tak jak ty, Maryčko Magdónova?

Bez konce jsou lesy markýze Géra.
Otcové když v jeho robili dolech,
smí si vzít sirotek do klínu drva,
co povíš, Maryčko Magdónova?

Maryčko, mrzne a není co jísti...
Na horách, na horách plno je dřeva...
Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat,
má mlčet, Maryčko Magdónova?

Cos to za ženicha vybrala sobě?
Bodák má k rameni, na čapce peří,
drsné má čelo, ty jdeš s ním do Frydku,
půjdeš s ním, Maryčko Magdónova?

Cos to za nevěstu? Schýlená hlava,
fěrtoch máš na očích, do něho tekou
hořké a ohnivé krůpěje s lící,
co je ti, Maryčko Magdónova?

Frydečtí grosbyrgři, dámy ze Frydku
jízlivou budou se smáti ti řečí,
se synky uzří tě Hochfelder žid.
Jak je ti, Maryčko Magdónova?

V mrazivé chýši, tam ptáčata zbyla,
kdo se jich ujme, kdo jim dá chleba?
Nedbá pán bídnych. Co znělo ti v srdci
po cestě, Maryčko Magdónova?

Maryčko, po straně ostré jsou skály,
podle nich kypí a utíká k Frydku
šumivá, divoká Ostravice.
Slyšíš ji, rozumíš, děvucho z hor?

Jeden skok nalevo, po všem je, po všem.
Černé tvé vlasy se na skále chytly,
bílé tvé ruce se zbarvily krví,
sbohem buď, Maryčko Magdónova!

Na Starých Hamrech na hřbitově při zdi
bez křížků, bez kvítí krčí se hroby.
Tam leží bez víry samovrazi.
Tam leží Maryčka Magdónova.

*markýz Géro – germánský kníže, který si
podmanil Polabské Slované; zde míněn
arcivévoda Bedřich Habsburský, jemuž
patřilo mnoho dolů a jenž nelítostně
poněmčoval ostravský kraj; harenda –*

*hosпода; drvo - dřevo (?); burmistr –
starosta; fěrtoch – široká zástěra uvázaná od
pasu; líce – tváře; grosbyrgři – bohatí
měšťané;*

Pole na horách

Dulavy Jury to pole jsou –
(bohatý goral to po vsi)
dva mórgy kobzolí pod Lysou,
po jejich boku dva ovsy.
Vyrazí z kobzolí modrý květ,
slunce klas políbí shůry:
tichý zří jedenkrát úsměv svět
retem jít Dulavy Jury.

Do hrubé pěsti si vezme rýč,
jak slunce nad borem vyjde –
zvečera unaven jak jde pryč,
jiný tam robotník přijde.
Kdo to je na roli při práci,
z Beskyd kdy noc táhne šerá?
Jasní to srnci a ušáci
jasného markýze Géra.

Chudobné klasy ti přes pole
požerou ušáci všudy –
jelen ti vyhrabe kobzole
kopyty z kamenné půdy.
Juro, tak jako by spřežení
srdce tvé šlapalo čtvero:
Zákony? Jsou? Goral chudobný?
Zákony? Jsou! Markýz Géro.

Stůj chlape! – Panský pes! – Rány dvě
do noci zahřměly v dole.
Juro! Zem vlhká a rudá je...
Vstaň, zažeň ušáky z pole?!
Na Pražmě hřbitov na kopečku
sivými hrazený mury.
Mračí se do dne a v slunéčku
mohyla Dulavy Jury.

Zelené šaty a veselí –
veselý pán, panská chasa –
po roli – hřích je to v neděli –
děvucha k práci se kasá.
Ušáků jako když nasype –
hop a hop. Halali. Hurá –
Pod mohylou zuby zaskřípe
ubitý Dulava Jura.

V jarní šat země se oděje,

do práce goral jde lehce –
Dulavy Jury to pole je –
Žádný je koupiti nechce.
Po roli chodí prý Jura sám,
z Beskyd kdy noc táhne šerá –
Žádný se nebude oves tam
ušákům markýze Géra?

Žně

Pod černým borem, kam přilehla víska,
grunt Černých, kde od nepaměti žili
- vždy jeden rod -, do lesa zahýbal se.
Vždy z vesny v zemi rozhodili zrní
a v červenci je svezli do stodoly.

Jich nedaleko horský mlýn svou píseň
vždy stejně sladkou, stejně klidnou šuměl,
a z večera hleděla do potoka
mlynáře Tomka divukrásná dcera,
jak cigánka a ztepilého vzrůstu.

Za hranicí se panské táhlo pole.
Jak povídají, král se špatně vyspal
či těžko kýchl – zaduněly bubny.

V boj táhla mládež, v boj šel Josef Černých.
(Dej císařovi, co je císařovo –
řek Židů prorok – po něm nalévali
to v mladé duše kantoři a kněží.)

Zem horká byla, sklonily se klasy,
syn v poli, málo dělných bylo rukou,
tu ráda přišla mlynářova dcera
na pomoc Černým, vždyť beztoho jednou...
Žal otec s matkou, vázala a kladla
děvčata Černých s mlynářovou dcerou.

Tam za hranicí na tom dlouhém poli
hvízdaly kule, srazily se řady.

Tam na tom poli padl Josef Černých
ten den, kdy doma dokonána práce,
kdy lehly klasy, kdy jej vzpomínali
rodiče, sestry, šátek sešinula
kdy s temných vlasů, dívala se teskně
v dál divukrásná mlynářova dcera
a prsa sladkou vzdýmala se touhou.

BLAHYNKA, Milan. *Česká poezie dvacátého století*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1980.

FORST, Vladimír. *Literární výchova pro šestý ročník základní školy*. 6., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1989, 221 s. ISBN 80-042-3938-2.

GALÍK, Josef, Lubomír MACHALA a Eduard PETRŮ. *Panorama české literatury: literární dějiny od počátků do současnosti*. 1. vyd. Olomouc: Nakl. Rubico, 1994, 547 s. ISBN 80-858-3904-0.

- 1) Proč se sbírka jmenuje Slezské písně? Jaké nářečí se v básních objevuje?
- 2) Jaký byl život ve Slezsku? Jaká povolání se v básních objevují?
- 3) Které dojmy a pocity básně vyvolávají? Jaké téma převažuje?
- 4) Mluví básník o svých starostech?
- 5) Pouze jedna báseň z ukázek patří do intimní lyriky a vypráví o básníkově vztahu k zemi. Která? Kdy vypráví o své lásce k rodnému kraji?
- 6) K jakému žánru má blízko báseň Maryčka Magdónova svým rychlým dějovým spádem, tragickým koncem a sociálními tématy?
- 7) Autorství Slezských písní není do dnešní doby 100% jisté, spekuluje se o více autorech či o Bezručově příteli O. B. Petrovi. Kdo se (zatím oficiálně) skrývá pod pseudonymem Petr Bezruč?
- 8) Který současný zpěvák některé básně ze sbírky zhudebnil např. Maryčku Magdónovu?

Řešení:

- 1) Všechny jsou ze Slezska a o Slezsku (téměř u všech lze jejich konkrétní dějiště). Moravskoslezské.
- 2) Velmi těžký. Hornictví, zemědělství.
- 3) Pocity rozhořčení, lítosti apod. Převažuje téma bídy, sociální a národnostní nerovnosti, nespravedlnosti (chudí jsou bez práv, bohatí mohou vše).
- 4) Ne, mluví o trápení a těžkém životě celé skupiny lidí. Už v úvodu vystupuje jako bard – lidový zpěvák, který mluví za celý národ, upozorňuje na jeho problémy. Už se nemůže dívat, jak jeho rodný kraj trpí, proto křičí do světa, co cítí.
- 5) Hučín. Ve stáří – žil tu, měl tu děvče, ale zklamán odešel do ciziny.
- 6) K baladě (sociální baladě).
- 7) Vladimír Vašek.
- 8) Jaromír Nohavica, považovaný současně za „bezručologa“ (literárního badatele zabývajícího se Bezručem).